

Ferdo Gestrin

SLOVANI V PESARU OD 15. DO 17. STOLETJA

Od konca 14. in še tja do začetka 17. stoletja (v manjšem obsegu tudi še pozneje) moremo slediti močnemu transjadranskemu migracijskemu toku v smeri od severovzhoda proti jugozahodu iz balkanskih dežel v Italijo. Vzroke zanj je iskati v takratnih razmerah na Balkanu, zlasti v gospodarskih motivih in turškem osvajanju in gospostvu, a tudi v pričakovanju izseljencev, da bodo našli boljše pogoje za življenje v Italiji. Ljudje ne bi tako množično zapuščali svoje zemlje, svojih hiš, delavnic, živine itd., tudi ne sorodnikov in sosedov, če se jim življenjske razmere ne bi poslabšale do neznosnosti. Prav tako tudi ne, če ne bi upali na boljše življenje drugje. Italija pa je bila zavoljo gospodarsko prometnih povezav med obema jadranskima obalama med prebivalci balkanskih, zlasti obalnih dežel, poznana kot Italia – felix. Ljudje, ki so emigrirali, so iskali izhod iz bede oziroma pogoje za boljše življenje. In zanj so v Italiji, tedaj gospodarsko najbolj razviti evropski deželi, vsekakor obstajali, kljub pogostim kugam še v 15. in 16. stoletju in kljub pogostim širšim in lokalnim vojnām, ki so jo pretresale. Pomanjkanje delovne sile v mestih in na podeželju, kjer je bilo zaradi pustošenj in tudi sicer še vedno veliko za kmetijstvo ugodnih neobdelanih in pustih površin, je dajalo priseljencem najrazličnejše možnosti za življenjski obstoj.¹

Migracijski tok je zajel vse zahodno-jadranske italijanske dežele in segal globoko v notranjost Italije in celo v dežele Tirenskega morja. Vanj so se vključevali pripadniki jugoslovanskih ljudstev, Albanci, Grki pa tudi člani drugih manjših etničnih skupin, kot npr. Morlaki. Obravnavali bomo v naslednjem migracije Slovanov v Pesaru v pokrajini Marke.²

Pesaro je bilo v obravnavanem času eno izmed pomembnejših trgovskih in pomorskih središč v Markah z večjim podeželskim območjem kot svojim okrožjem (contado). Šlo mu je tedaj nedvomno mesto takoj za Ancono. Formalno so bili njegovi gospodje člani rodbin Malatesta (1285–1445), Sforza (–1512) in Della Rovere (–1631), vendar je imel status blizu svobodnega mesta. Proti koncu srednjega veka je trgovsko gospodarski pomen mesta tako porasel, da so vanj prihajali številni trgovci iz velikega dela srednje in severne Italije. Živahne so bile trgovske povezave s Firencami, Benetkami, tudi z Brescio in Bergamom. Prav tako pa so njegove pomorske vezi segale v mnoga mesta na obeh jadranskih obalah. Proti koncu srednjega veka in dalje v novi vek je trgovsko gospodarski pomen Pesara toliko porasel, da v njem srečujemo trgovce iz Nizozemske, Flandrije, Francije, Krete (Kandije), Cipra itd. Vsakodnevne so postale, naj tako rečemo, zveze z vzhodno-jadransko obalo in slovenskim zaledjem. V Pesaro so tedaj prihajali trgovci iz Ljubljane, Ptuja, Gorice in Beljaka.³ S tem je bilo v procesu velikih migracij iz balkanskega prostora v Italijo povezano tudi precejšnje naseljevanje Slovanov v to mesto.⁴

Razprava je, podobno kakor že objavljeno besedilo o poselitvi Slovanov v Fanu,⁵ nastala na osnovi arhivskega gradiva, ki ga hranita državni in mestni arhiv v Pesaru. Gre zlasti za notarske knjige v Archivio di Stato di Pesaro in kodekse mestnega katastra ter nekaj drugih serij mestne administracije, ki se hranijo v Biblioteca Oliveriana.⁶ V navedenih in pregledanih

¹ Prim. S. Anselmi, *Aspetti economici dell'emigrazione balcanica nelle Marche*, v *Italia felix. Migrazioni slave e albanesi in Occidente: Romagna, Marche, Abruzzi secoli XIV–XVI*, Ancona 1988, str. 57–93; tudi v S. Anselmi, *Adriatico, Studi di storia secoli XIV–XIX*, Ancona 1991, str. 117–130; F. Gestrin, *Le migrazioni degli slavi in Italia nella storiografia jugoslava*, v *Quaderni storici XIV*, 40, 1979.

² S. Anselmi, *Slavi e albanesi nell'Italia centro-orientale*, v *Adriatico*, o.c. str. 87–116.

³ F. Gestrin, *Slovenske dežele in zgodnji kapitalizem*, Ljubljana 1991, str. 147 sl.

⁴ Prim. S. Anselmi, *Schiavoni e Albanesi nell'agricoltura marchigiana dei secoli XIV e XV*, *Atti e memorie ... per le Marche*, n.s. 82, 1977, str. 141 sl.

⁵ F. Gestrin, *Migracije Slovanov v Fanu v 15. stoletju*, *Zgodovinski časopis* 32, 1978, str. 233 sl.

⁶ Pregledal sem notarske knjige naslednjih notarjev v ASP: M. Paladini (1434–1452), F. Damiani, G. Damiani in M. Compagni za tretjo četrtino 15. stoletja; M. G. Lepri 11/not. knj. 1–40, M. Milioni 19/not. knj.

virih se Slovani pojavljajo v več kakor 630 aktih. Toda mnoge notarske knjige drugih notarjev in kodeksi mestne administracije niso bile vključene v raziskavo. Razprava daje torej le približno sliko resničnega stanja: V obravnavanem obdobju, vsaj tja do srede 17. stoletja, je bilo Slovanov v Pesaru precej več.

Prve slovanske priseljenke bi mogli pričakovati v Pesaru že v 14. stoletju. Vendar smo jih tudi še v prvi polovici 15. stoletja v pregledanih virih našli le skromno število (41). Prebivalci ali celo meščani mesta so bili tedaj Slovani iz dalmatinskih mest in Dubrovnika, dalje iz Istre, slovenskih dežel in Hrvaške, zlasti iz Zagreba. Migracije Slovanov v Pesaro se izredno povečajo v drugi polovici 15. stoletja. V pregledanih aktih smo našli 399 Slovanov. V prvi polovici 16. stoletja se ob mnogo večjem številu nepregledanih notarskih knjigah še vedno v najdenih aktih pojavlja 157 Slovanov. Upravičeno lahko trdimo, da so migracije Slovanov v Pesaro in z njimi povezano naselitev v drugi polovici 15. in v prvi polovici 16. stoletja dosegli vrhunec. V ta čas odpade okoli 78% vseh v mestu ugotovljenih Slovanov. Za drugo polovico 16. in za 17. stoletje imamo le slučajnostne podatke o Slovanih; vsega skupaj 39. Čeprav je bilo njihovo število verjetno večje, zlasti v drugi polovici 16. stoletja, je vendar dejstvo, da je začel migracijski tok pojenjati; v 17. stoletju so imeli doseljenci iz Slovenije celo večino v naših podatkih. Naj bo resnično število Slovanov že kakršnokoli, razpad slovanske bratovščine, ki se leta 1656 poslednjič omenja,⁷ kaže na isti proces.

Slovani, ki so se naseljevali v Pesaru, so bili v velikem številu iz dalmatinskih in drugih primorskih mest ter krajev. Med mesti, iz katerih so bili emigranti, se izrecno omenjajo Reka, Bakar, Senj, Nin, Zadar, Šibenik, Trogir, Split, Dubrovnik, Hercegnovi (Castro novo), Kotor in Budva, na otoku Cresu Osor in Cres, Rab, v Istri Trst, Koper, Piran in Pulj. Precej priseljencev, ki so jih notarji sicer označevali kot Slovane (Sclavus) in prebivalce Pesare (habitator Pisauri), so akti opisali tudi s pokrajinsko pripadnostjo »de Dalmatia«, »de Histria« in tudi »de partibus Sclavonie«. Med njimi so bili številčno močno udeleženi prebivalci iz Zadra in okolice, ki so v virih po oznaki izenačeni, ter tudi iz Senja. Med njimi so prevladovali obrtniki in mornarji. Po gospodarski vlogi so med priseljenci imeli najvidnejše mesto pripadniki močne dubrovniške kolonije, čeprav je po tej plati ne gre primerjati s kolonijo v Anconi. Le redki med njimi so pripadali najnižjim družbenim plastem (služinčad, mornarji), prevladovali so raznovrstni obrtniki (tkalci, marangoni in kalafati, peki, krojači), toda med njimi so bili tudi veliki trgovci in ladjarji, dalje člani mestnih plemiških, patricijskih, družin. Že v 15. stoletju so bili v Pesaru predstavniki znane meščanske rodbine Nalješkové (Nale) in patricijske družine Gučetić (de Gotia), ki so se jim nato pridružili še člani plemiških družin Gundolić (Gondola de Ragusio), Crijević (de Ceruis de Ragusio) in Bunić (Bona), a med meščanskimi trgovci člani rodbine Tristan in Gra(n)di.⁸

1–10 za četrto četrtino 15. stol., Lepri do 1508; B. Fattori 20/not. knj. 1–40, S. Peponi 22/not. knj. 1–6, P. D. Ambrosi 38/not. knj. 13, 14, 18, 23, 26, C. Zacconi 35/not. knj. 1, G. B. Vaccari 42/not. knj. 2, M. Fattori 52/not. knj. 1–7, A. Milioni 60/not. knj. 1–13, P. D. Norsini 95/not. knj. 1 in L. Vignatoli za prvo polovico 16. stol.; A. Conti 45/not. knj. 1, A. Ginga 86/not. knj. 1–40 za drugo polovico 16. stol., in N. Montoni 208/not. knj. 1 in 2. V mestnem arhivu pa sem pregledal naslednje: ACP, Catasto S. Nicolo 1560, 158, Palchetto XI d 4; Catasto S. Terenzio 21, 1505–1560. Palchetto XII e 4; Catasto S. Arcangelo 183, 1505–1560, Palchetto XII d 4; Catasto S. Terenzio 1505, 91 (bis) Palchetto XII e 3; Bolette del Porto, Ser. VIII Porto, F 11; Libro degli introiti e spese del comune di Pesaro; Libro di entrata e uscita 193; Consigli 49 (1580–1609); Scritture sopra la bottega sotto el palatio duchale 281; Libro delle bollette 307; Libro dei morti 816, 823 in 843 ter Repertorio alfabetico di tutti i decreti 1208.

⁷ ACP, Catasto S. Nicolo, 1560, 158, Palchetto XI d 4, f 37.

⁸ Prim. Johannes Stefani Nali de Ragusio – ASP, F. Damiani – 1464 jul 6; Alexius Georgii de Gotia de Ragusio – ASP, B. Fattori 20/2 – 1495 febr. 21; Dominus Stephanus de Ceruis de Ragusio – ASP, P. D. Ambrosi 38/1 f 159' sl. – 1532 april 8, B. Fattori 20/12 – 1524 maj 18. Že aprila 1514 je v pristanišču kupil 2 skladišča in hišo za 60 forintov, a v decembru istega leta še karavelo od Tomaža, Kozminega sina iz Hvara – ASP, C. Zacconi 35/1 f 176 sl. – 1514 april 7, P. D. Norsini 95/1 – 1514 dec. 11. Jacobus Petri Boni, prebivalec Pesara in lastnik ladje, in Dominus Bernardus de Bona – ASP, B. Fattori 20/8 f 23' – 1516 febr. 27, 20/9 f 393' – 1521 avg. 30 in f 403 – 1521 sept. 3. Dominus Blaxis quondam Johannis Bona de Ragusio merchant – ASP, M. Milioni 19/10 f 205 – 1527 maj 6. V četrti sv. Jakoba je živel Joannes Gondola de Ragusio, imel je tudi zemljiško posest na območju Pesara – ACP, Catasto S. Terenzii 21, Palchetto XII e 4 f 202. Egregius vir dominus Bernardinus Tristanis mercator de Ragusio – ASP, B. Fattori 20/8 f 90 – 1516 dec. 22, skupaj z Bernardom Bunićem je kupil hišo v četrti sv. Jakoba za 312 forintov. Dominus Dominicus Tristan – ASP, B. Fattori 20/29 f 17 – 1536 avg. 28. Spectabilis vir dominus Mattheus de Grandis de Ragusio habitator Pisauri – ASP, S. Peponi 22/2 f 163 – 1510 april 12.

Dubrovniška kolonija v Pesaru je že leta 1480 imela duhovnika Jakoba iz Dubrovnika, ki je bil kaplan v farni cerkvi sv. Kascijana.⁹ V prvi polovici 16. stoletja pa se poleg drugih slovenskih redovnikov omenjata dva dubrovniška dominikanca: Timotej Paqualin in Rafael, sin Frančiška de Thomasiis.¹⁰

Med člani dubrovniške kolonije so se posamezniki povzpeli v sam vrh pesarske družbe. Tak je bil npr. Peter Gučetić, ki je v Pesaru živel od leta 1516 do 1535, ko se 23. septembra omenja kot pokojnik.¹¹ Viri ga pogosto omenjajo kot dubrovniškega plemiča in kot pesarskega meščana in trgovca.¹² Trgoval je na veliko in na drobno prek Jadranskega morja – morda kot član družinske družbe – in v velikem delu Mark, kjer je imel več prokuratorjev, med njimi velikega pesarskega trgovca Nikolaja Streinerja. Ukvarjal se je z denarnimi posli in je posegal v založništvo. Pridobil si je veliko zemljiško posest (njive, vinograde, sadovnjake, trstičevje, travnike in gozd) na pesarskem okrožju (contado) in celo v Senigalliji, za katero je plačal 168 dukatov. Imel je hiše v pesarski četrti sv. Jakoba in sv. Nikolaja ter izven mestnega obzidja in v Senigalliji.¹³ Tudi sicer je imel veliko premoženje. Poročil se je z Margareto, hčerko pesarskega trgovca in meščana. Imel je številno družino: dve hčerki, Jelo in Bartolomejo, ter sinove Marina, Mateja, Jeronima, Avgustina, Pavla, Ambroža, Frančiška in Perina (Petra). Leta 1535 ob očetovi smrti je bil od sinov Frančišek že mrtev. V testamentu, ki ga je napisal že leta 1531, je hčerkama namenil vsaki po 1000 dukatov dote, vse premoženje pa je zapustil ženi Margareti in vsem še živim sinovom. Pokopali so ga po njegovi zadnji želji v cerkvi sv. Janeza Krstnika ter cerkvi in tamkajšnjim frančiškanom zapustil 20 forintov in še posebej 5 forintov za oblačila.¹⁴

Med uspešne predstavnike kolonije je sodil tudi trgovec Bernard Tristan, ki so ga viri pogosto naslavljali z »Egregius vir dominus . . . mercator de Ragusio«. Trgoval je z različnim blagom v velikem delu srednje Italije z zelo razvejanim kreditnim poslovanjem. Imel je hišo v četrti sv. Jakoba skupaj z dubrovniškim plemičem Bernardom Bunićem (Bona).¹⁵

Velik, morda nič manjši delež priseljenih Slovanov v Pesaro je bil tudi iz notranjih zahodnobalkanskih dežel. Vendar se redki označujejo po krajih, iz katerih so prišli. Med kraji v notranjosti, iz katerih – predvsem pa iz njihove okolice – so izšli, se na hrvaškem ozemlju omenjajo Zagreb (s precejšnjim številom), Veprinac, Modruš, Zrinj, Krapina, Hrastovice in Kostajnice. Iz hrvaških dežel so bili praviloma tudi vsi, ki so jih v Italiji označevale z vzdevkom »Ungarus« oziroma »de Ungaria« po državnopravni pripadnosti.¹⁶ Viri za te prebivalce pišejo predvsem, da so »de partibus Sclavonie«, redkokdaj, da so »de partibus Illirie«, pogosto pa so jih notarji etnično označevali »Sclavus«, »Schiavo«. Redko se omenja priseljenec »de Bossina«, po izvoru iz Bosne pa so podrobneje opredeljeni samo »Aghina quondam Stoie de Sana Sclavona habitatrix Pisauri«; dalje Tomažin, Jurjev sin iz Uskoplja, starobosanske župe ob gornjem Vrbasu, in Simon, Jurjev sin iz Jajca (de Jiaiza).¹⁷

⁹ Frater Jacobus de Ragusio capellanus ecclesie Sancti Casciani parochialis – ASP, M. G. Lepri 11/11 – 1480 sept. 18.

¹⁰ ASP, A. Milioni 60/10 f 228 – 1539 dec. 30; B. Fattori 20/2 f 57 – 1538 dec. 9 in 20/32 f 367 – 1540 avg. 23.

¹¹ Dominus Petrus de Goze patricius ac civis Pisauri – ASP, B. Fattori 20/8 f 23' – 1516 febr. 27; Nobilis mulier domina Magdalena uxor quondam domini Petri Gotii de Ragusio olim civis et mercator pisaurensis – ASP, B. Fattori 20/24 f 60 – 1535 sept. 23; njegov testament, prav tam 20/19 f 22 – 1531 jun. 24.

¹² Dominus Petrus (quondam Marini) de Gotiis patricius Ragusinus civis et mercator Pisauri – ASP, B. Fattori 20/6 f 107' – 1518 okt. 27; ib. 20/7 f 31' – 1518 maj 10.

¹³ ASP, B. Fattori 20/7 f 219 – 1519 febr. 25.

¹⁴ ASP, B. Fattori 20/18 – 1530 jan. 25; 20/19 f 229 – 1531 jun. 24; ib. 20/12 – 1524 jun. 1 in okt. 17; A. Milioni 60/10 f 174' – 1540 dec. 16.

¹⁵ Prim. ASP, B. Fattori 20/8 f 90 – 1516 dec. 22, 1518 marec 20 in 1518 april 19; ib. 20/11 f 455' – 1523 nov. 14. f 436 – 1523 okt. 31; ib. 20/12 – 1524 maj 18; S. Peponi (1514–1529) f 107' sl. – 1519 dec. 22.

¹⁶ M. G. Lepri 11/30 f 211' – 1499 sept. 13; ib. 11/23 f 82 – 1491 avg. 1; ib. 11/21 f 91 – 1489 nov. 26; P. D. Ambrosi 38/13 f 336' – 1527 okt. 24; M. G. Lepri 11/32 f 244' – 1501 dec. 9 in f 198' – 1501 okt. 12.

¹⁷ Luca Marcus quondam Rogn (?) de Bossena – ASP, M. G. Lepri 11/6 – 1484 febr. 9; Jacobus Luce de Bossena habitator Pisauri – ASP, M. G. Lepri 11/16 – 1484 sept. 29; Georgius quondam Radi de Bossina ... piscator – ASP, S. Peponi 22/1 f 40' sl. – 1515 jul. 22; M. G. Lepri 11/9 f 15 – 1478 jan. 17; ib. 11/39 f 87' sl. – 1508 maj 3.

Priseljenci iz slovenskih dežel se v tamkajšnjih virih skrivajo predvsem pod vzdevkom »Teotonicus«, »Theotónico« in »Tedesco«; prav tako po državnopravni pripadnosti kakor vsi z vzdevkom Ungarus na Hrvaškem. Že v začetku 15. stoletja sta bila prebivalca v Pesaru Ivan in Nikolaj Todischo, verjetno brata. Prvi je imel družino, drugi pa je bil lončar (»... fa larte de bochalj et vase ...«).¹⁸ Okoli srede 15. stoletja se v mestu omenjata Andrej Teutónico, Janezov sin, in Krištof iz Križne gore ali morda Križa v Vipavski dolini (de Monte Croce de Alemania).¹⁹ V drugi polovici stoletja se je število slovenskih doseljencev v Pesaru nekoliko povečalo, med njimi je bil tudi Anton Teotonicus alias Todesclavo.²⁰ Čeprav so postajali celo pesarski meščani, jih tudi v prvi polovici 16. stoletja ni bilo veliko.²¹ Se pa v tem stoletju kot prebivalci Pesara – vsaj občasno – pojavljajo posamezniki iz Ljubljane, Ptuja, Gorice in Beljaka. V letu 1477 sta bila prebivalca v mestu Slovenec Peter, Simeonov sin »de Lubigliana« z vzdevkom »Procuriero Sclavo« in Margarita, hčerka Jakoba »de Lubigliana de partibus Sclavonie, meretrix«.²² Med občasnimi prebivalci Pesara so bili tudi posamezni trgovci iz slovenskih dežel, čeprav neslovenskega rodu. Med njimi sta bila Jakob in Sigismund Lantheri, ki je bil prokurator ljubljanskega meščana Antona Lantherija, dalje Franc Catani, poznejši ljubljanski solastnik steklarne, in Blaž Soriz »de Lubiana«, ki je bil v Pesaru agent Volfanga Poscha iz Ljubljane. Še pred njim pa se v Pesaru omenja lončar Peter, Jurijev sin (»pignatorius de Lubiana«).²³

Iz Ptuja je bil prebivalec Pesara Aleksij Moscon (Alexius Muschonus de Pectovia habitator Pisauri). Že pred letom 1539 je imel posest v mestu, hišo s prodajalno in vrtom v četrti sv. Jakoba. Pred letom 1544 si je pridobil še precejšnjo zemljiško posest v izmeri 2692 pertik ter hišo v četrti sv. Nikolaja, ki jo je imel do tega leta. Pri vpisu lastnine v kataster je imel težave. Mestni katastik mu jo je vpisal šele, ko je Aleksij obljubil, da bo občini poravnal obveznosti, za katere mu je bil porok pesarski meščan in veletrgovec Nikolaj Streiner. Po letu 1555 je imel to posest njegov sin Krištof; pred letom 1590 pa se kot lastnik hiše v četrti sv. Jakoba pojavlja Seppe Moscone, vsekakor Krištofov sorodnik.²⁴

Tudi dva Goričana sta bila prebivalca Pesara: Jakob Frolius iz Gorice je postal prokurator pesarskega meščana Cicholina proti Petru, sinu Peterlina iz Gorice. Iz Beljaka pa je bil Matej, sin Jakoba Tortighetta (de Villaco), ki je nastopil kot priča v nekem pravnem aktu,²⁵ Tudi še v drugi polovici 16. in v 17. stoletju srečujemo ljudi iz naših krajev v Pesaru. V na hitro pregledanem gradivu smo našli še kakih deset Slovencev pod vzdevkom Tedesco.²⁶

Podobno kakor v Fanu so Slovani v Pesaru prebivali v vseh mestnih predelih. To je v četrtih sv. Arhangelu, sv. Jakoba, sv. Nikolaja in sv. Terencija ter v pristanišču izven mestnega obzidja ob izlivu reke Foglie. Po sredi 16. stoletja se omenja še četrt sv. Martina,²⁷ vendar v uporabljenih virih v njej Slovanov nisem zasledil. V četrtih so Slovani imeli hiše ali dele hiš z dvorišči in vrtovi, ki so jih kupili od domačinov, ali so hiše oziroma dele hiš z delavnici ali poslovnimi prostori (lokali, skladišča) najemali. Hiše so pridobivali tudi s porokami in kot dediščino oziroma z oporočnimi volili. Tako je leta 1462 Benedik, sin mojstra Mateja

¹⁸ Archivio comunale di Fano (AGFa), Codici Malatestiani 4 f 79' – 1410 jul. 17.

¹⁹ ASP, M. Paladini f 177' – 1450 april 5; ib. f 223' – 1451 sept. 9.

²⁰ ASP, M. G. Lepri 11/6 f 182 – 1476 jun. 29.

²¹ Prim. Johannes Antonius quondam magistri Nicolai Theotonicus ... civis Pisauri – ASP, M. G. Lepri 11/17 f 122' – 1485 okt. 14; Simon Francisco alias il Todeschino de Germania civis pisaurensis – ASP, B. Fattori 20/17 – 1529 nov. 29.

²² ASP, M. G. Lepri 11/8 f 183 – 1477 nov. 29 in f 117 – 1477 jun. 26.

²³ Egregius vir dominus Jacobus Lanterii de Lubiana mercator et habitator Pisauri – ASP, B. Fattori 20/11 f 310' – 1523 avg. 18; Sigismund Lanterii habitator Pisauri – ASP, S. Peponi 22/6 f 34 – 1534 marec 7; Franciscus Cathaneus de Lubiana civis pisauri – ASP, M. Milioni 19/10 f 387 in 411 – 1527 sept. 16; Blasius Soriz de Lubiana – ASP, B. Fattori 29/28 – 1537 febr. 9; ASP, S. Peponi 22/5 f 46 – 1534 jan. 31.

²⁴ ASP, B. Fattori 20/31 f 496 – 1539 dec. 13; ACP, Catasto S. Terenzio 21-XII e 4 – pred letom 1544; Catasto S. Giacomo 179 – 108 XV c 8 (1560–1590) f 175.

²⁵ ASP, B. Fattori 20/13 – 1525 marec 6; M. G. Lepri 11/23 f 66' – 1491 jun. 20 in 21.

²⁶ ACP, Libro dei morti 816 (1604) – 1604 febr. 20, okt. 2 in 10; ACP, Catasto S. Giacomo 106 f 81 – okoli 1682/4, f 197 – okoli 1684, f 265' – 1625 okt. 8; ASFa, AAC Ser. 8 Porto fasc. 120 – 1601 maj 5; ASP, N. Montani 208/1 f 53 – 1634 maj 10.

²⁷ ASP, A. Conti 45/1 – 1554.

»de Sclavonia«, kupil v četrti sv. Nikolaja za 26 liber boloninov hišo z dvoriščem, ki je bila ob hiši Slovana Rada. Slovan Lovrenc, Janezov sin pa je leta 1494 kupil del hiše v četrti sv. Jakoba za 9 forintov (forint po 40 boloninov). Rado, sin Rada iz Zagreba je od neveste Gracioze, hčerke Jurija iz Benetk in vdove po mojstru Žirardu de Tanti, dobil kot doto nepremičnin v vrednosti 240 liber, med drugim hišo v četrti sv. Jakoba v vrednosti 150 liber boloninov.²⁸ Poznejši ptujski meščan Aleksij Moscon je leta 1530, ko je že prebival na Ptuj, dal svojo hišo v Pesaru z lokalom in vsemi pritliklinami v četrti sv. Nikolaja za štiri leta v najem po 24 forintov boloninov letno. Sedem let pozneje je od svojega prokuratorja Serafina Ciarlatina vzel v najem hišo v isti četrti za tri leta z letno najemnino 20 forintov. Več kakor dve leti pozneje, ko se v viru že omenja kot »comes Pisini« pa je prodal Polidoru Ascaniju, trgovcu in meščanu v Pesaru, hišo z dvoriščem, lokalom in vsemi pritliklinami. Cena je bila 250 skudov (skud – 20 grošev).²⁹

Največ Slovanov je prebivalo v četrti sv. Nikolaja. Pripadali so predvsem obrtniškim slojem, vendar je v njej imel nepremičnine že omenjeni Aleksij Moscon, a od domačinov je v njej prebival tudi veletrgovec Streiner, ki je bil v prvi polovici 16. stoletja v poslovnih zvezah z največjimi ljubljanskimi in ptujskimi trgovci. V četrti so živeli tudi še drugi premožnejši Slovani. Eden izmed njih je bil Jurij, (Georgetto Sclavono), ki je imel v četrti dve hiši, hišo z manjim vrtom in dvoriščem je imel tudi v pesarskem pristanišču ter zemljiško posest (vinograd, obdelovalno zemljo, zemljo s trsičjem) v okolici Pesara na območju Saiano in Ardeneti.³⁰

Tesno so jim sledili Slovani v četrti sv. Jakoba, kjer so živeli mnogi Dubrovčani pa tudi Slovenci. Med njimi je v drugi polovici 15. stoletja tod stanoval Peter, sin Jurija iz Ptuja. Leta 1478 je napravil testament, želel je biti pokopan v cerkvi sv. Jakoba, svoje premoženje pa je zapustil Damijanu, Martinovemu sinu iz Senja.³¹ V tej četrti so imeli hiše in posest Mihaelov sin Vincenc (Vincentius quondam Michaelis Teotonicus), ki je veliko zemljišč zapustil slovanski bratovščini sv. Hieronima, Jakob Lantheri, ki je tod kupil hišo z dvoriščem za 178 forintov po 40 boloninov, in Aleksij Moscon.³² V četrti sv. Jakoba so še konec 16. in v prvi četrtini 17. stoletja živeli Slovenci Oktavijan, Jeronim in Julij, sinovi Janeza Krstnika (Babtisto del Tedesco). Zadnja dva sta imela hišo z dvoriščem in veliko zemljiško posest (njive, vinograd, trstičje in drugo). Vernacij Heffer Tedesco je imel poleg hiše v tej četrti še hišo in zemljiško posest na območju Pesara (corte di Pisauro). Posest v isti četrti je še leta 1625 imel Giovan Battista del Tedesco.³³

Približno za polovico manj kakor v četrti sv. Jakoba je bilo Slovanov v četrti sv. Arhangelja in še nekoliko manj v četrti sv. Terencija. V prvem je bila na glavnem trgu mestna hiša, hišo je imela ob trgu tudi skupnost pesarskih trgovcev in v njej je bil sedež arbitražnega sodišča. V isti četrti je bil tudi urad pesarskega trgovskega konzula.³⁴ V njej so prebivali zlasti prišleki iz dalmatinskih mest, med njimi Dubrovčan Ivan Gundulić ter doseljenci iz Istre. V

²⁸ Prim. ASP, G. Compagni f 26 – 1462 sept. 4; M. G. Lepri 11/24 f 6' sl. – 1494 jan. 7; ib. 11/13 f 116 – 1481 jul. 30.

²⁹ ASP, P. D. Ambrosi 38/6 f 351 sl. – 1530 dec. 19; B. Fattori 20/28 – 1537 marec 21; ib. 20/31 f 496 – 1539 dec. 13.

³⁰ Prim. ACP, Catasto S. Nicolai 156 (prva četrtina 16. stoletja), Palchetto XI d 1 f 129, 153, 156, 198, 199.

³¹ ASP, M. G. Lepri 11/9 f 15 – 1475 jan. 17.

³² ACP, Catasto S. Terentii 91 (bis), Palchetto XII e 3 (1505) f 173'; ASP, P. D. Ambrosi 38/14 f 24 sl. – 1529 jan. 12; B. Fattori 20/31 f 496 – 1539 dec. 13.

³³ ACP, Catasto S. Jacomo 176, Palchetto XV c 10 f 91 – 1590, f 92, f 306 – 1597 maj 2; Catasto S. Jacomo 106, Palchetto XVI c 2 f 265; – 1625 okt. 8.

³⁴ Pallatio comunis Pisauri sitos in quarto Sancti Argangieli – ASP, M. Paladini f 13' – 1435 avg. 28; ... piazzaro in lo palazzo del comune de Pesaro – ACP 264 f 108', 109, 110, – 1462 in 1463; Actum Pisauri in officio extimorum sitam in quartiere Sancti Arcangeli iuxta plateam magnam et palacium magnum comunis – ASP, M. G. Lepri 11/4 f 370 – 1471 febr. 1.

Collegio de mercanti della cipta de Pesaro – ASP, P. D. Ambrosi 38/23 f 147 – 1531 avg. 30; ... collegium seu universitas mercatorum Pisauri habent in quarterio S. Arcangeli iuxta Plateam magnam ... unam domum cum residentia seu tribunali offitii ... – ACP, Catasto S. Arcangelo 183, Palchetto XII d 4 f 166.

In officio consulum mercantie dicte civitatis sitam in quartiere Sancti Archangeli – ASP, M. G. Lepri 11/12 – 1480 april 21; P. D. Ambrosi 38/23 f 143 – 1531 avg. 28.

tej četrti je prebival slikar Blaž, Markov sin iz Kopra, prebivalec in meščan mesta. Leta 1474 mu je iz nam neznanega motiva podaril del hiše ob cerkvi sv. Marije v četrti sv. Arhangela čevljarski mojster Tomaž, sin Jurijski in vnuk Petra »de Bare de partibus Ungarie«. Že leto poprej pa je mojster Blaž kupil kos njive za 10 forintov po 40 boloninov in prodajalcu obljubil, da mu bo za tri in pol forinta naslikal oznanjenje Device Marije z bogom Očetom, angelom in sv. Krištofom, a preostanek bo plačal v gotovini.³⁵

V četrti sv. Terencija so Slovani prebivali, tako se kaže po podatkih iz pregledanega gradiva, predvsem v 16. stoletju. Pripadali so nižjim družbenim plastem, zlasti obrtnikom in poljedelcem. Ti so imeli zemljiško posest v Pesaru bližnjih krajih: Novilara, Genestretto, Trebiantico in drugih. V četrti so Slovani prebivali vsaj še v tretji četrtini 16. stoletja.³⁶

Slovani so prebivali tudi na območju pesarskega pristanišča izven mestnega obzidja, kjer so imeli hiše in skladišča ali pa so jih najemali. To velja zlasti za vse tiste, ki so se tako ali drugače ukvarjali s pomorstvom ali z njim povezano dejavnostjo. Podatke zanje imamo zlasti za prvo polovico 16. stoletja. Tako je Dubrovčan Štefan Crijević (Cerva de Ragusio), trgovec in prebivalec Pesara, leta 1514 kupil dva skladišča za 60 forintov. Posebej naj kot lastnika skladišč omenimo Istrana Ivana, Andrejevega sina (Zanettus Istrianus, Zanettus quondam Andree Histriani Pisauri habitator), ki je bil ladjar in leta 1531 lastnik barke nosilnosti 150 beneških sekstarijev ter vredne 61 skudov. Lastnik treh skladišč »positos in dictu portu Pisauri« je bil že leta 1524, enega je kupil že leta 1518. Sedem let pozneje je kupil od Antona, sina Istrana Nikolaja, svojega sorodnika in mornarja skladišče pri cerkvi sv. Marije v pristanišču za 100 forintov. Že naslednje leto je Ivan ta štiri skladišča dal v najem nečaku Antonu in njegovemu bratu. Anton je obljubil dajati kot najemnino 23 forintov na leto, dokler bo Ivan živel. Nekaj mesecev pozneje pa je Anton, ki je medtem postal verjetno lastnik, zamenjal vsa štiri skladišča, vredna 370 forintov, za več kosov zemljišč v vrednosti 500 forintov s pesarskim meščanom Luko, sinom Dominika de Oddio. Med najemniki skladišč naj omenimo še Luko, sina Pavla iz Zadra, ki je od domačina najel skladišče (fundamentum seu magazinum) za dve leti za letno najemnino 5 forintov.³⁷

Med lastniki hiš v pristanišču (in fundo Portus) se je »odlikoval« Ivan, sin Andreja Stariča z vzdevkom Istran (Joannes quondam Andree Antichi alias Istriani). Imel je tam, verjetno z bratom Nikolajem, kar štiri hiše in še del pete, a v četrti sv. Jakoba je imel skladišče, vendar ne vemo, s čim se je ukvarjal. S pomorstvom povezano dejavnostjo si je verjetno Slovan Jurij, ki so mu rekli Jurček (Georgettus Sclavonus tricolus), pridobil sredstev za nakup hiše z majhnim dvoriščem in vrtom (25 pertik) v pristanišču poleg dveh hiš, ki jih je imel v četrti sv. Nikolaja in 370 pertik zemljišč v »fundo Sayani«.³⁸

Priseljenci so se v mestu sorazmerno hitro ustalili, t.j. dobili zaposlitev oziroma so se uveljavili z obrtno ali drugo poklicno dejavnostjo. To še posebej velja za tiste, ki so s seboj prinesli del sredstev (delovno orodje, morda denar) ali so imeli v Pesaru sorodnike in znance ter so med drugim bolj ali manj znali tudi italijanščino. Takih primerov je moglo biti veliko pri izseljencih iz primorskih mest. Le manjši del priseljencev je opravljal nižja, težaška opravila; tudi sorazmerno malo je bilo med njimi tistih, ki so se zaposlili kot služinčad, hlapci in dekle, in služili tudi že prej doseljenim rojakom, ali deklet z najstarejšim poklicem.³⁹ Del

³⁵ ASP, M. G. Lepri 11/5 f 551' – 1473 avg. 30; ib. 11/6 f 26 – 1474 avg. 27; ib. 11/8 f 46' – 1477 febr. 17, f 116 – 1477 jun. 23; ib. 11/9 f 79' – 1478 marec 16.

³⁶ Npr. Domina Andrea di Bartolo di Paolo Schiavono (prebivalka tretje generacije) – ACP, Catasto S. Terentii 742 – 1560.

³⁷ ASP, C. Zacconi 35/f 176 sl. – 1514 april 7; P. D. Ambrosi 38/13 f 441' sl. – 1528 sept. 23; ib. 38/17 f 68 – 1531 april 4; ib. 38/13 f 249 – 1524 april 29; 38/17 f 402 sl. – 1531 okt. 25; 38/30 f 23 – 1532 marec 20; 38/18 f 194 – 1532 maj 13, f 196' sl. – 1532 maj 13; ib. 38/19 f 110 sl. – 1535 marec 20. ib. 38/30 f 74 sl. – 1532 maj 13; B. Fattori 20/6 f 121' – 1518 okt. 30.

³⁸ ACP, Catasto S. Nicolai 156, Palchetto XI d 1 f 150 (1505) in f 247; Catasto S. Terentii 91 (bis), Palchetto XII e 3 f 112'; Catasto S. Nicolai 156 f 150, 153, 156, 198, 199, 238.

³⁹ Giorgio Schiavo famiglia di Gironimo viceofficialis del Porto – ACP 280 II a 3 f 64 – 1449 nov. 11; Giorgio Todesco, služabnik Valentina Slovana – ib. 264 f 234 – 1463 sept. 3; Simon Sclavus famulus quondam Johanni Catrilini si je prislužil toliko, da je kupil kos zemlje – ASP, M. G. Lepri 11/10 f 125' – 1479 marec 17 in f 152 – 1497 avg. 6; o služinčadi glej ASP, M. Compagni – 1458 marec 5; M. G. Lepri 11/8 f 117 – 1477 jun. 26 (Margarita quondam Jacobi de Lubigliana de partibus Sclavonie meretrix habitatrix Pisauri).

Slovanov se je preživljal tako, da je sprejel v obdelavo (ad laborandum) polje ali vinograd za eno ali več let na spolovino. Vključevali so se tudi v promet kot tovarniki in vozniki.⁴⁰ Posamezniki so, verjetno po daljšem bivanju v mestu, dobivali nižje občinske službe: bili so npr. »piazari« in »sproccani« (paži in ?), pisarji manjših uradov in tudi v vojaški službi.⁴¹ Malo je bilo med Slovani v mestu tudi poljedelcev, čeprav so potem, ko so se v novi sredini ustalili in gospodarsko dvignili, kar pogosto vlagali svoje prihranke v zemljiško posest na mestnem območju in okolnih naseljih.

Najštevilnejši so bili doseljeni rokodelci in obrtni mojstri. Zastopane so bile številne obrti: krojaška, čevljarska, sedlarska, mesarska, pekovska, kovaška, kleparska, tkalska, barvarska, vrvarska, zidarska; med njimi so bili gostilničarji in kuharji (celo pri knezu iz Urbina),⁴² branjevci in kramarji (trculus), ladjedelci in smojarji, mornarji in čolnarji, želiščar in brivec. Najmanj je seveda bilo priseljenih slovanskih prebivalcev, ki bi sodili v vrh mestne družbene plasti; mednje so verjetno sodili najbogatejši priseljeni trgovci in ladjarji iz Dubrovnika pa tudi Lantheriji in Moscon.

Prilagajanje novi sredini ni bilo brez težav. Spremljali so ga pogosti ekscesi z domačini pa tudi v medsebojnih odnosih (prepiri, pretepi, ogrožanje življenja v oboroženih spopadih; kraje, ropi, sodna preganjanja, denarne in zaporne kazni, izgoni in smrtne kazni). Po drugi strani na proces prilagajanja kažejo Slovanom dani vzdevki (vulgo imena), ki jih je okolje sprejemalo in notarji zapisovali v aktih skozi daljše časovno obdobje ter so nekateri postajali celo priimki. Naj navedemo samo nekaj primerov, Pavel, ki je za leto dni sklenil hlapčevsko pogodbo z gospodarjem Slovanom, si je prislužil vzdevek »Kaj te briga«, ki ga je notar zapisal »Catabriga«, iz česar bi mogli sklepati, da je bil Pavel Slovenec. Katarina, Jurijeva hči iz Splita, ki je prebivala v pristanišču je pridobila vzdevek »Schocigore« (Skoči gore), možnih razlag zanj je verjetno več. Vzdevek Petra, Mihaelovega sina iz Zagreba, ki se je glasil »Pero Galjuffo«, je bil vsekakor povezan z njegovo goljufivo dejavnostjo. Potrjuje jo morda tudi njegov testament, v katerem je vse premoženje, v odpuščanje grehov, zapustil cerkvi sv. Avgušтина v Pesaru in mojstru Antonu iz Bologne.⁴³ Marsikdo je zavoljo manjše postave dobil vzdevek: Slovanček (Schiavetto), Jurček (Georgetto), Gregorček (Gregoretto), dalje po pogosto uporabljani besedi: Brattus »el frate« (brate, bre), Santo padre (sveti oče), po kraju iz katerega je prišel: Chrapinus (Krapinac), po gosposkem obnašanju: »el segnore«, po etnični pripadnosti: »Todesclavo«, po zunanji podobi: »Turcho« itd.⁴⁴

Z ustalitvijo in prilagajanjem Slovanov novemu življenju, zakonom in navadam se je v novem okolju hkrati začel proces asimilacije, ki je bil med drugim tesno povezan tudi z gospodarsko in družbeno rastjo priseljencev. Že v prvi generaciji se je začel zlasti s sorazmerno ne ravno redkimi mešanimi zakonskimi zvezami in vedno večjo dvojezičnostjo priseljencev. Vendar je treba poudariti, da so se ohranjali Slovani tudi še do pete generacije.⁴⁵ Toda, čim

⁴⁰ Petrus Dominici Sclavus habitator Pisauri je dobil »ad laborandum« vinograd – ASP, M. Paladini f 48 – 1436 okt. 7; Vigo Blaxii de Jadra habitator Pisauri je dobil vinograd v obdelavo na spolovino – ASP, M. Paladini f 229' – 1451 okt. 5.

Paolo Schiavo carretaro, prebivalec Pesara – ACP 264 (Libro degli introiti e spese) f 108, 155 – 1462 sept. 9, f 172 – 1463 okt. 10; Georgius quondam Marci carrectarius Sclavonus (žena Katarina) – M. G. Lepri 11/32 f 198 – 1501 okt. 12; ib. 11/39 – 1508 jan. ?; Marco Sclavonus caratarius je imel kar precejšnje premoženje: hišo z vrtom v četrti sv. Nikolaja, hišo z vrtom v četrti sv. Jakoba ter oljke in zemlje za okoli 330 pertik v Monte Barotio – ACP, Catasto S. Nicolai 156, Palchetto XI d 1 f 197, 205' in 206.

⁴¹ Stefaniza Schiavo piazaro in lo palazzo del comune de Pesaro, plača 3 libre mesečno, z njim je bil paž tudi Paolo Schiavo in nato Rigo Todesco – ACP 264 – Libri degli introiti e spese, Palchetto XIV b 9 f 108 – 1461 febr. 28, f 108; f 109 in 110 – 1463.

Rigo Todesco je bil pisar za žito pri mestnih vratih Corina – prav tam f 157 – 1462 dec. 14. V vojaški službi se omenja Nicolo Istriano da Pesaro, bil je »luogotenente delle milizie de ... Pesaro – ASP, N Montani 208/2 f 156 – 1635 maj 21, f 162 – 1635.

⁴² Prim. ASP, M. G. Lepri 11/31 f 55' – 1500 maj 19; ACP, Catasto S. Nicolai 158, Palchetto XI d 4 f 7 – (1560).

⁴³ ASP, M. Paladini f 54' – 1438 dec. 21; ib. f 152' – 1449 nov. 21; M. G. Lepri 11/6 f 29 – 1474 avg. 3.

⁴⁴ ASP, M. Compagni f 8 – 1452; M. G. Lepri 11/5 f 555' – 1473 nov. 4; ib. 11/6 f 182 – 1476 jun. 29; B. Fattori 20/11 f 446' – 1523 nov. 9; A. Milioni 60/13 f 136 – 1548 avg. 23; P. D. Ambrosi 38/3 f 750 – 1520 dec. 23, 38/13 f 261 – 1528 maj 4, f 336' – 1527 okt. 24.

⁴⁵ V Pesaru imamo potrdilo za ohranjanje identitete skozi tri generacije v podatku: Johannes Bertoli Cille – ASP, M. G. Lepri 11/4 f 379' – 1471 marec 1.

bolj je rasla družbena vloga Slovanov v novi sredini, tem bolj se je uveljavljalo stremljenje, da se vanjo neposredno vključijo. Na zunaj je učinek asimilacijskega procesa prikrival vedno nov dotok priseljencev, ki so dajali koloniji nove ohranitvene sokove. Brez njega slovanska poselitev v Pesaru ne bi trajala tako dolgo.

Po drugi strani so se Slovani v tuji sredini že od vsega začetka povezovali, si medsebojno pomagali, držali skupaj, nastopali drug drugemu kot priče pravnih aktov pred notarji, se pogosto, če ne »praviloma« poročali med seboj, se udeleževali skupaj verskih obredov, pogrebov itd., kar je bilo tedaj sestavni del družabnega življenja. Na teh osnovah so nastajale, ko je število priseljencev v kraju poraslo, organizirane slovanske skupnosti (Universitas Schlarorum) in (ali) cerkvene bratovščine (Fraternitas Sclavorum, Scola Sclavorum).

V Pesaru do ustanovitve slovanske skupnosti verjetno ni prišlo, oziroma se v množici pregledanega gradiva ne omenja. Pač pa so Slovani imeli v mestu zelo ugledno bratovščino, ki so jo poimenovali po sv. Jeronimu. V lokalnih aktih so jo označevali tudi samo kot bratovščino Slovanov in včasih celo kot bratovščino Ilirov.⁴⁶ V notarskih knjigah oziroma v listinskem gradivu, ki ga poznamo, se bratovščina prvič omenja leta 1480 skupaj s slovansko kapelo oziroma oltarjem. Ker se slovanska kapela sv. Petra pojavi v nam znanih virih že poleti leta 1474, sodimo, da je morala biti tudi bratovščina ustanovljena še pred tem časom, kar bi se ujemalo s hitro rastočim slovanskim prebivalstvom v Pesaru.⁴⁷

Bratovščina je imela sedež v škofijski cerkvi sv. Frančiška, kar samo po sebi govori o ugledu bratovščine oziroma njenih članov. V isti cerkvi je bila tudi zgoraj omenjena kapela oziroma oltar sv. Petra.⁴⁸ Vloga in pomen bratovščine v življenju Slovanov v Pesaru se da oceniti tudi po njenem dolgem trajanju, saj je obstajala še leta 1656:⁴⁹ v njej so bili tudi posamezni Slovenci.⁵⁰ Toda člani bratovščine so bili prav tako italijanski prebivalci in meščani mesta.⁵¹ Bratovščina vendar ni zajela vseh Slovanov; tako sta bila npr. Nikola Goran in Slovenec Gabrijel, Henrikov sin, člana bratovščine sv. Marije v pristanišču, kjer je prebivalo več Slovanov.⁵²

Bratovščini so načelovali izvoljeni prior in subprior ter veččlanski svet, ki so verjetno imeli dvoletni mandat. Upravljali so s premoženjem bratovščine in vodili vse druge z verskimi obredi povezane posle. Poznamo le nekatere izmed teh funkcionarjev, ki niso bili vedno le Slovani. Leta 1490 je bil prior slovanske bratovščine Jurij Filicampa. Šele za leto 1528 poznamo zopet novega subpriorja bratovščine: bil je to mojster Bernard, Benediktov sin iz Pesara, a eden izmed članov sveta (»... uni de consilibus dicte scole ...«) je bil Jure, Markov sin, prevoznik in prebivalec Pesara. Omenjeni Jure (Juri de Pesaro) je bil v letih 1538/9 prior, subpriorsko funkcijo pa je opravljal Santis, Markov sin iz Zadra.⁵³

Bratovščina je imela kar veliko premoženje v nepremičninah v mestu in njegovem okrožju, izviralo je iz daril in volil Slovanov in drugih mestnih prebivalcev, dobrotnikov bratovščine.⁵⁴ Tako je bratovščina imela po vpisu v katastru mestne četrti sv. Terencija leta 1505 naslednjo posest: dve hiši v četrti sv. Nikolaja, dalje hišo z vrtom v velikosti pet partik v četrti sv. Jakoba. Na ožjem območju mesta, na ozemlju Saiano, je imela ob morski obali

⁴⁶ Fraternitas S. Xyeronimi delli Schiavoni, Fraternità de Santo Gerolamo dei Schiavoni nel chiesa cathedrale di Pesaro – ACP, Catasto S. Terentii 1505–1560, 21, Palchetto XII e 4 f 166; Catasto S. Arcangeli 1505–1560, 183 Palchetto XII d 4 f 189; Catasto S. Nicolo 158, Palchetto XI d f 186. Fraternitas Sancti Hyeronimi Illiricorum – Catasto S. Terenzio 1505 (bis) Palchetto XII e 3 f 112'.

⁴⁷ M. G. Lepri 11/11 – 1480 april 7, ib. 11/6 f 28' – 1474 avg. 7.

⁴⁸ Capella de li Schiavoni posita in ecclesia cathedrali civitatis Pisauri – ASP, S. Peponi 22/1 f 40' – 1515 jul. 22; M. G. Lepri 11/20 f 100 – 1488 jul. 20; ib. 11/23 f 92 – 1491 avg. 1.

⁴⁹ ACP, Catasto S. Nicolo, 1560, 158 Palchetto XI d 4 f 37.

⁵⁰ Npr. Vincentius quondam Michaelis Teotonicus, ki je leta 1505 bratovščini zapustil veliko zemljo – ACP, Catasto S. Terentii 91 (bis), Palchetto XII e 3 f 173.

⁵¹ Prim. Orlandus quondam Leonardi molinari el Furlano de Santo Vito partibus Friuli, ki se je dal pokopati v kapeli Slovanov – M. G. Lepri 11/9 f 142' – 1476 jul. 31.

Enako Matija, sin Filipa iz Furlanije – ib. 11/20 f 100 – 1488 jul. 20.

⁵² ASP, B. Fattori 20/6 f 104' – 1518 okt. 26.

⁵³ ASP, M. G. Lepri 11/22 f 150 sl. – 1490 dec. 22; P. D. Ambrosi 38/3 f 261' sl. – 1528 maj 4; S. Peponi 24/4 f 157 – 1538 okt. 15, f 158 – 1539 april 22.

⁵⁴ ACP, Catasto S. Nicolo 1560, 158 Palchetto XI d 4 f 36 – 1577 in 1580.

270 pertik vinogradov, 20 pertik zemlje s trsjem, 60 pertik njiv, 200 pertik drugih zemljiških površin, 500 pertik pečin (rupine) in 200 pertik travnikov; prav tam še 260 pertik vinogradov, 50 pertik zemlje s trsjem, 140 pertik njiv (terra culta) in 16 pertik drugih zemljišč. Na ozemlju Novilare v področju Ordeneti je imela bratovščina Slovanov, ob posesti pesarskega meščana Antona Franciška Sabatini, še 172 pertik vinogradov in 30 pertik zemljišča, na področju Cagnani pa še 20 pertik zemlje s trsjem. Na področju Trebiantica je imela bratovščina še 140 pertik vinogradov, 95 pertik zemljišča z oljkami, 65 pertik drugih zemljišč in hišo z 10 pertikami dvorišča, kar vse je bilo poprej last Vincencija, sina Mihaela imenovanega Teotonicus. Od dedičev Jurija Sclavona je bratovščina tedaj dobila v last še eno hišo v četrti sv. Nikolaja s petimi pertikami vrta.⁵⁵

Vso to posest so aprila leta 1539 prepisali v drugo knjigo katastra četrti sv. Terencija. Po vpisih v tej knjigi bratovščina Slovanov po decembru leta 1549 ni več imela hiše s petimi pertikami vrta v četrti sv. Jakoba, že od decembra leta 1542 tudi ne več hiše s petimi pertikami vrta v četrti sv. Nikolaja, ki jo je imela kot dar dedičev Jurija Sclavona, a hiša z 10 pertikami dvorišča z ostalo posestjo v Trebianticu je bila kasirana celo že 1540. leta. Namesto njih pa je bratovščina imela novo hišo v četrti sv. Nikolaja in še drugo hišo z manjšim vrtom prav tam. Na novo je bratovščina v tem času pridobila še 400 pertik zemlje (terra) na ozemlju Pesara v območju sv. Martina, izgubila pa je nekaj zemljišč na področju Saiana in Novilare. Leta 1560 je imela bratovščina po zapisih v katastru sv. Nikolaja naslednjo posest: dve hiši, eno z dvoriščem (tri pertike) drugo z vrtom (tri pertike) v četrti sv. Nikolaja, prav tam še eno bivališče (casale). V območju Saiana je imela bratovščina tedaj 321 pertik vinogradov, 175 pertik zemljišča, 14 pertik zemljišč s trsjem in šest pertik grmičevja. Dalje je imela na istem območju še 90 pertik vinogradov, 31 pertik trsja, 310 pertik zemljišča, 13 pertik zemljišč z grmičevjem in 13 pertik druge zemlje. V območju sv. Martina je imela bratovščina še 338 pertik zemljišč. Leta 1577 so bratovščini podarili še 406 pertik zemljišč in hišo z dvoriščem v četrti sv. Nikolaja, kjer je dobila tri leta kasneje še eno hišo z vrtom.⁵⁶

Kako je bratovščina Slovanov uživala to premoženje, v podrobnostih ne vemo. Vsekakor je del posesti dajala v najem. Tako je bila leta 1536 cna izmed hiš v četrti sv. Nikolaja v najemu za 4 dukate letne najemnine.⁵⁷

K bratovščini je sodila že omenjena kapela oziroma oltar sv. Petra z grobnico, kar tudi nakazuje na precejšnjo vlogo in pomembnost Slovanov v mestu. Imela je posebno upravo. Leta 1480 se namreč omenja kot prior in rektor kapele v škofijski katedrali pekovski mojster Slovan Valentin Fabiani, ki se leto pozneje pojavlja kot upravitelj (sindicus) in čuvar (depositarus) kapele Slovanov.⁵⁸ Iz tega bi mogli zaključiti, da sta bili funkciji priorja in rektorja oziroma sindika in depozitarja volilni. Upravitelj in čuvar je poleg opravil, ki jih nakazuje že sam naziv, opravljal tudi blagajniške posle. Kapela je namreč imela posebne denarne in druge dohodke. Ni pa po doslej znanih podatkih imela lastnega nepremičnega premoženja.

Pri kapeli oziroma v tamkajšnji grobnici so Slovani po želji pokopavali svoje mrtve. Take želje so živi izražali v testamentih (»... corpus suum sepelliri voluit ... ad capellam Sclavorum ...«) in kapeli z volili zapuščali denar, sveče, vino in podobno. Volila v denarju so zajela večje ali manjše zneske denarja, ki so se gibali od 5, 10, 12, 20, 40, do 50 boloninov, kar je bila vrednost enega dukata in 10 boloninov.⁵⁹ Kapeli so v zvezi s pokopom darovali tudi večje količine vina. Prebivalec Pesara Slovan Gregor, sin Pavla de Vischio, je kapeli za pogreb zapustil sod vina, ki je držal tri tovore in eno bariglo.⁶⁰

Kakor so se Slovani vključevali tudi v druge bratovščine (za primer naj navedemo Slovenca Gabriela, sina mojstra Henrika, ki je bil »confrater scole Sancte Marie de la scala

⁵⁵ ACP, Catasto S. Terenzio 91 (bis), Palchetto XII e 3 f 173 in f 112'; cfr. še Catasto S. Arcangelo 183, Palchetto XII d 4 f 189 in Catasto S. Nicolo 158, Palchetto XI d 4 f 35.

⁵⁶ ACP, Catasto S. Terenzio 91 (bis) f 105 – 1539 april 22; Catasto S. Terenzio 21, Palchetto XII e 4 f 105 in 120; Catasto S. Nicolo 158 f 36.

⁵⁷ ASP, B. Fattori 20/27 f 293' – 1536 okt. 16.

⁵⁸ ASP, M. G. Lepri 11/11 – 1480 april 7 in 1481 jan. 30.

⁵⁹ ASP, M. G. Lepri 11/9 f 142' – 1476 jul. 31; ib. 11/6 f 106 – 1475 okt. 2, f 188 – 1476 febr. 13; ib. 11/20 f 100 – 1488 jul. 20; ib. 11/27 f 280' sl. – 1498 dec. 3.

⁶⁰ ASP, M. G. Lepri 11/6 f 28' – 1474 avg. 7.

in Porto Pisauri»),⁶¹ tako so se dali tudi pokopavati na pokopališčih različnih pesarskih cerkva.⁶² Na čelu cerkvenega odbora omenjene župne cerkve sv. Marije v pristanišču se leta 1476 kot rektor omenja Slovan Janez, čevljar, Lukov sin.⁶³

V zvezi s slovanskim prebivalstvom in njegovimi verskimi potrebami in institucijami je bila tudi prisotnost slovanskih duhovnikov v Pesaru. Od svetnih duhovnikov poznamo samo dvoje: Simona, sina mojstra Ivana Slovana, ki je bil kaplan v župni cerkvi (sodimo, da v cerkvi sv. Marije v pristanišču) in Mirko, sin Mirka Slovenca.⁶⁴ Številnejši so bili redovniki, ki so pripadali redu avguštincev, dominikancev, redu sv. Marije v pristanišču in redu kongregacije sv. Mihaela.⁶⁵

Proti koncu 16. stoletja je migracijski tok Slovanov v Pesaro iz različnih vzrokov že zelo upadel. Posledica, ki je sledila, je bila pospešena asimilacija v novem okolju že ustaljenih slovanskih priseljencev. Število Slovanov, ki je z družinskimi člani ob vrhuncu poselitve doseglo 15% in več celotnega mestnega prebivalstva, je sorazmerno hitro upadalo; zmanjšani dotok priseljencev rezultatov asimilacije ni mogel nadomestiti. Propad bratovščine sv. Jeronima po letu 1656 v grobem označuje čas, ko je močna slovanska kolonija v Pesaru že preteklost. Poslej se v mestu še tja do 18. stoletja pojavljajo le posamezniki ali majhne skupine Slovanov.

⁶¹ ASP, B. Fattori 20/6 f 104' – 1518 okt. 26.

⁶² Domina Margarita Georgii Sclava habitatrix Pisauri se je dala pokopati v cerkvi sv. Avgušina – D. Compagni – 1465 jan. 2; Katerina uxor Petri Miraclis (ob robu Katerina Petri Sclavi) in Domina Paola Sclava uxor olim Michaelis Sclavi de Sibinicho v cerkvi sv. Nikolaja – ASP, G. Compagni – 1458 marec 5 in 1462 febr. 18. Jurij, sin Ivana iz Zadra, prebivalec Pesara, se je dal pokopati v cerkvi sv. Frančiška, Margerita, žena Slovana Frančiška, a nato žena mojstra Janeza de Padua v cerkvi sv. Marka v Pesaru – ASP, M. G. Lepri 11/6 f 132 – 1475 nov. 22; ib. 11/39 – 1508 jan. 17.

⁶³ ASP, M. G. Lepri 11/6 f 188 – 1476 febr. 13.

⁶⁴ ASP, M. G. Lepri 11/16 – 1484 avg. 15; ib. – 1485 jan. 3; ib. 11/17 f 122 – 1485 april 16.

⁶⁵ Prim. M. G. Lepri 11/16 f 83 – 1484 maj 10; ib. 11/30 f 118' – 1502 jul. 8; ib. 11/27 f 47 sl. – 1496 marec 17; ib. 11/30 f 17; sl. – 1499 jun. 8; f 181 sl. – 1499 jul. 1; A. Milioni 60/10 f 228/9 – 1539 dec. 30; B. Fattori 20/2 f 57 – 1538 dec. 9; ib. 20/19 f 52 – 1531 febr. 2; ib. 20/30 f 612 – 1538 jun. 6; ib. 20/32 f 367 – 1540 avg. 30.

Riassunto

GLI SLAVI A PESARO DAL 15 AL 17 SECOLO

Ferdo Gestrin

Le migrazioni degli slavi in Italia rappresentano un processo storico che portò nella penisola appenninica dal primo Medioevo fino al 18 e persino fino al 19 secolo moltissimi immigrati. Questo processo migratorio culminò nel 15 e 16 secolo. Si ramificò nelle diverse province italiane raggiungendo anche le Marche sia la provincia sia le città tra le quali anche Pesaro dove all'inizio dell'era moderna più di 15% degli abitanti erano slavi (habitatores Pisauri). Questi provenivano in parte dalle città costiere e dalle isole dell'Adriatico orientale e in parte dal suo retroterra cioè dalla Bosnia e dalle province croati e slovene. La colonia di Dubrovnik (Ragusa) era la più importante di Pesaro dal punto di vista del numero di suoi membri e dal punto di vista economico ma ci furono a Pesaro anche dei commercianti di Ljubljana, Ptuj, Gorica e Beljak (Villach). Gli slavi vivevano a Pesaro in tutti i quattro quartieri della città e anche nel porto fuori città.

Gli immigrati tra i quali i più numerosi erano gli artigiani e maestri artigianali, ma non ci mancavano neanche i rappresentanti delle classi sociali più umili, si stabilirono assai presto nella città anche se l'adattarsi al nuovo ambiente non era senza certe difficoltà. Questo adattamento cominciò inevitabilmente col processo di assimilazione che il successo economico e sociale degli immigrati stimolava mentre l'afflusso continuo dei nuovi immigrati slavi lo ritardava e ne nascondeva l'effetto. Senza l'afflusso continuo l'immigrazione slava in Pesaro non avrebbe durato così a lungo. Ci contribuì anche la solidarietà tradizionale e la buona organizzazione degli slavi il che si manifestava a Pesaro con la confraternità di San Geronimo (anche prima del 1480) che aveva la sua sede nella cattedrale episcopale nella quale c'era anche una capella ossia un altare salvo di San Pietro con la cripta nella quale sono sepolti molti slavi. Per motivi e delle istituzioni religiosi molti preti e monaci slavi vennero nella città.

Verso la fine del 16 secolo, l'immigrazione slava in Pesaro si ridusse moltissimo per varie ragioni sicchè non poteva più ricompensare i risultati dell'assimiliazione. E la dissoluzione della confraternita slava dopo 1656 che limita approssimativamente il momento quando la grande colonia slava di Pesaro diventa la storia del passato. D'ora in poi fino al 18 secolo la città conobbe dei rari e piccoli gruppi slavi.

SLOVENSKA MATICA, SI-1001 Ljubljana, Kongresni trg 8,
pp. 458, tel.: (061) 12-63-190

Članom Zveze zgodovinskih društev Slovenije nudi po svojih članskih cenah:

Fran Zwitter
O SLOVENSKEM NARODNEM VPRAŠANJU

Razvoj slovenskega narodnega vprašanja in dozorevanje slovenskega naroda od konca 18. stoletja do druge svetovne vojne je ena izmed poglavitnih, če ne sploh najvažnejša tema znanstvenega dela pokojnega akademika in zaslužnega univerzitetnega profesorja dr. Frana Zwittra.

Izbor Zwitterovih razprav ni pomemben le za spoznavanje naše najnovejše zgodovine in za zgodovinarje, marveč za široko kulturno občinstvo, ki ga zanimajo še danes žgoča slovenska narodna vprašanja in še posebej za vsakogar, ki ga zanima predvojna pot v vstajo 1941. Knjigo je uredil in s komentarjem opremil prof. dr. Vasilij Melik.

Ferdo Gestrin
SLOVENSKE DEŽELE IN ZGODNJI KAPITALIZEM

16. stoletje ni le čas reformacije in kmečkih uporov, temveč tudi čas naglega porasta prehodnega in izvoznega trgovanja ne le z nemškim severom, temveč tudi z Italijo. Ob agrarni dejavnosti so nastajale nove zvrsti obrti, napredovalo je rudarstvo ter fužinarstvo, kjer je idrijski rudnik imel v razvoju kapitalizma evropski pomen. V novih oblikah proizvodnje se kažejo elementi kapitalizma, v povezavi s tem je prihajalo tudi do »komercializacije« zemljiškega gospostva. Gestrinovo delo pojasnjuje tudi sočasne kulturne vplive in stike.

Vasko Simoniti
**VOJAŠKA ORGANIZACIJA NA SLOVENSKEM
V 16. STOLETJU**

Knjiga predstavlja vojaško in obrambno organizacijo slovenskih pokrajin v času najintenzivnejših turških vpadov. Ob plemiški konjenici in »črni« kmečki vojski je predstavljen delež najemnikov, obveščevalna in signalna organizacija, orožarna v Ljubljani, tabori, vojaška preskrba in pomen Vojne krajine. Simonitijeva knjiga je »slovenskemu strahu pred Turki« dala realnejši zgodovinski okvir in obogatila sicer skromno vojaško zgodovino slovenskega ozemlja.

O ČEM SMO PISALI . . .

. . . pred štirimi desetletji?

»Slovenska ljudska stranka (SLS). Zelo dobro zapiše Domoljub 16. marca 1938, da je bila SLS sprva brez jasnega političnega programa, a so jo razmere vedno bolj silile v proticentralistično smer, kateri pa ni znala dati pravega poudarka. V primeri s socialdemokratsko in liberalno stranko se je SLS znašla ob nastajanju Jugoslavije v najslabšem položaju. Novembra 1917 se je sicer iznebila svojega dolgoletnega šefa Šušteršiča in se decembra 1917 pomladila z mladino Korošcem, toda iz doslej enotne stranke sta nastali dve frakciji.«

(Metod Mikuž, Razvoj slovenskih političnih strank (1918 do zač. 1929) v stari Jugoslaviji, ZČ 9/1955, str. 111)

. . . pred tremi desetletji?

»Leta 1541 je slivniška fevdna gosposčina obsegala po zastarelem seznamu dvor pri gradišču, pusti dvor pod cerkvijo, vinograd nad dvorom, gozd pri gradišču, gozd »Kruegl« in gozd Brdo, katerega del je bil spremenjen v vinograd, 3 ribnike, sodno oblast, mlin (župnikov mlin v Slivnici je omenjen že 1252) in 19 domcev v vaseh Zgornja in Spodnja Slivnica ter 9 hub in 3 domce v Klopcah.«

(Jože Koropec, Ob urbarju gosposčine Slivnice pri Mariboru iz leta 1608, ZČ 19–20/1965–1966, str. 239)

. . . pred dvema desetletjema?

»Kot vidimo, so spomenice o novi meji med Jugoslavijo in Nemčijo oziroma z zahtevami po delu slovenskega narodnega ozemlja, ki so jih napisali v Celovcu in Gradcu, naravnost in tudi prek raznih uradov prispele v nemško zunanje ministrstvo v Berlinu. Tam so jih kmalu začeli obravnavati, kar priča o tem, da so jih imeli za perečo zadevo.«

(Tone Ferenc, Spomenice o nemških ozemeljskih zahtevah v Sloveniji leta 1940, ZČ 29/1975, št. 3–4, str. 229)

. . . pred desetletjem?

»Ustanovitvi Denarnega zavoda Slovenije je kmalu sledilo organiziranje in ustanovitev podružnice za Slovensko primorje. Odlok predsedstva SNOS o ustanovitvi je bil izdan 6. septembra 1944. Sedež podružnice je bil v vasi Lepenje pri Šempasu, njen prvi predsednik je postal Jože Štrukelj, njegov namestnik pa Vladimir Žvab, ki je bil obenem knjigovodja in blagajnik. V januarju 1945, po aretaciji predsednika in namestnika, se je sedež prenesel v Cerkno, postavljen je bil nov odbor, ki so ga sestavljali Lojze Kersnič, Andrej Perko, in Pavle Avbelj. Okupatorjeva ofenziva je prekinila začeto poslovanje od 19. marca 1945 do osvoboditve.«

(Metka Gombač, Denarni Zavod Slovenije – podružnica za Slovensko primorje (1945), ZČ 39/1985, št. 3, str. 283)

* * *

To in še mnogo drugega zanimivega poiščite v starejših, ki jih dobite na upravi ZČ!